

1 KULTURA

ÚVOD

Co je kultura? Definice kultury. Užší a širší chápání pojmu kultury. Aktivní a pasivní kulturní činnost. Příklady z umělecké a kulturní praxe. Amatérské a profesionální umění.

CÍLE

Definovat pojem kultura, umět rozlišit aktivní a pasivní kulturní činnost, amatérské a profesionální umění, seznámit studenty s příklady z umělecké a kulturní praxe.

KLÍČOVÁ SLOVA

Kultura, enkulturace, aktivní a pasivní chápání kultury, amaterismus a profesionalismus v umění. Stendhalův syndrom.

1.1 Co je kultura?

Citáty moudrých:

Sloužila jsem kráse. Možno si přát čeho vpravdě vyššího? (Sapfó)

Cesta kultury je cestou záchrany tohoto potápějícího se světa. (Petr Eben)

Je bláhové prosit bohy za to, co si člověk může nadělit sám. (Epikuros)

Překvapit zrak, potěšit sluch a rozeznít duši. (Zaemi, 14. stol. Japonsko)

Krása je znak relativní. Je v oku toho, kdo ji vnímá. (André Maurois)

Kdo si uchovává schopnost vidět krásu – nestárne. (Franz Kafka)

Pravé tajemství života je hledání krásna. (*Anatole France*)

Ty chceš vědět, proč jsem přerušil učený rozhovor, abych se ohlédl za krásnou ženou? Lituji tě, můj příteli, protože tohle byla otázka slepce. (*Aristotelés*)

Vše krásné umírá s člověkem, ne však umění (*Leonardo da Vinci*)

Kultura – lat. příčestí trpné slova „colere“ **pěstovat, vzdělávat,**

Platonův termín „**péče o duši**“ – „**cultura animi**“

Pojem kultura má nesmírné množství definic.

Kultura napomáhá duchovnímu a estetickému obohacení člověka, měla by přinést kultivaci, zušlechtění...měla by člověka dělat citlivějším, bystřejším, lepším, vnímavějším.

Ale také vyburcovat, změnit, probudit, vybídnout k činu, učinit člověka aktivnějším a angažovanějším občanem.

„Správná literatura není pro to, aby člověk lépe před spaním usnul, ale aby vyskočil z postele a běžel rovnou naplácat panu spisovateli na držku“. (**Bohumil Hrabal**).

Užší chápání pojmu kultura – umění: divadlo, film, literatura, výtvarné umění, hudba, tanec. Kreativní činnost na poli umění, umělecké činnosti a tvorby.

Širší chápání pojmu kultura - kulturní život, chování, jednání, kultivace života, způsob bydlení, estetika prostředí, oblékání, mezilidské vztahy, způsob stolování, komunikace, jazyk, vzdělání, věda, náboženství, právo, morálka, zvyky a tradice atd.

Vymezujeme - kultura česká, německá, francouzská, kultura cizokrajných etnik atd.

Aktivní činnost – vytvářím něco na poli umění – hudbu, výtvarné dílo, báseň, divadelní kreaci, choreografii, filmové dílo, fotografickou reflexi skutečnosti.

Pasivní činnost – konzumuji, přijímám, vstřebávám – ale samozřejmě u kvalitního a hlubokého uměleckého díla musí být percipient také aktivní – výrazná a aktivní spoluúčast – „**jak hlubokou lžici máš, tolik nabereš...**“

Setkáváme se s kulturou lidovou, masovou, populární, jejíž funkcí je pobavit, rozptýlit, naladit, osvěžit – nemusí mít ambice přinést hluboké a zásadní sdělení a poselství.

Vysoká kultura má nutně ambice přinášet zásadní a hluboká sdělení o soudobém světě nebo o historii (nutným požadavkem a předpokladem adekvátního přijetí je hlubší vzdělání, estetická výchova, poučenost, znalost, příprava – abychom mohli dílo správně pochopit a plnohodnotně přijmout.

Kultura tedy zahrnuje to, s čím se člověk nerodí ale:

- musí se naučit, aby se stal platným členem společnosti
- co sám většinou nevytváří, nýbrž přejímá od starších
- co je spíše kolektivním a často anonymním dílem mnoha generací

- je třeba o toto dědictví pečovat

Enkultura – osvojení určité kultury, bez ní je člověk ztracen, nemůže navazovat vztahy, komunikovat, sdílet normální život společnosti.

Je to jakási „sít' významů“, je to „**kolektivní software**“ společnosti.

Sdílené hodnoty, symboly, způsoby chování a gesta vytvářejí společný rámec lidských jednání – budí vzájemnou důvěru a pomáhají dobré komunikaci.

Existuje kultura místní (lokální), profesní, kultura věkové skupiny (generační), firemní kultura, tvoří se subkultura – pozoruhodná kniha – **Kmeny** (Vladimír 518) - prezentuje různé zajímavé druhy subkulturních společenství: anarchisti, trampové, metalisti, punkeři, skejťáci, hráči PC her (Dračí doupe), příznivce tattoo, sci-fi, eko-aktivisté, nudisté atd.

V současné době je aktuální **multikulturní výchova** – globalizovaný svět, imigrace, přizpůsobení se kultuře hostitelů...je nežádoucí, aby kultury mohly splynout a vytvořit jedinou světovou kulturu – to není pravděpodobné a žádoucí.

I pověstný „**melting pot**“ (**tavicí kotlík**) v USA naráží dnes na své meze.

1.2 Amatérské a profesionální umění

Dnes je přesné a přísné dělení těchto dvou kategorií již překonané. Například v divadelním prostředí amatérské divadlo (dříve též ochotnické divadlo) bylo považováno za divadlo konané z lásky (z latiny – amo, amare – milovat, mít rád, rád něco dělat, amator – milovník, přítel). Čili dělat umění z ochoty, nikoliv za úplatu, z profese (z latiny – professio – živnost, zaměstnání).

Dosavadní rozhodující kritéria identifikace – odměna a zaměstnanecký status však v současnosti (po roce 1989) v nové společenské, ekonomické i legislativní praxi jsou značně rozostřené. Divadelní praxe v USA i jinde v Evropě přináší stále více příkladů rozvolněných sociálních vazeb. Často absolventi odborných divadelních škol se žijí profesemi mimo sféru divadla a umění a využívají model dílčích příležitostí a časově omezených smluv, známý z velkých divadelních metropolí New Yorku, Londýna nebo Paříže, v nichž herecký stav až z 90% zároveň pracuje na pozicích číšníků, servírek apod. a oboru se herci věnují jen příležitostně nebo v režimu neziskového sektoru. Stále častěji se v divadelní praxi dneška setkáváme s modelem hybridního, kombinovaného, jakéhosi poloprofesionálního působení.

Nedokážeme stanovit, zda autor (básník, dramatik) pracující doma často neodměňován a vydávající své dílo na vlastní náklady je amatér nebo profesionál (při případném budoucím využití jeho díla).

Tak je dnes přiléhavější namísto amatérského (či profesionálního) umění hovořit pouze jen o umění bez přívlastků a v případě bývalého amatérského divadla případně o tzv. volnočasových aktivitách (nebo aktivitách volného času), které vedou k individuální seberealizaci, která může být důležitá pro komunitní život a upevňování pospolitosti zejména v menších obcích.

1.3 Stendhalův syndrom

Turisté ve Florencii trpí sebezničující touhou po umění.

Profesor Andrea Caneschi, primář psychiatrie nemocnice Santa Maria Nuova v italské Florencii tvrdí, že diagnostikoval dosud neznámou nemoc: sebezničující touhu po umění. Jeho klinika se nachází mezi florentským dómem a Galleria dello Spedale degli Innocenti. Zdobí ji fresky, sochy a obrazy Madony i busty ze zlaté éry skvostné renesance. Je jich tolik, že by tu klidně mohli vybírat vstupné. V místní kryptě Leonardo da Vinci studoval anatomii.

Před katedrálou Santa Maria de Fiore se kdekomu zatočí hlava.

Město se může pochlubit 61 muzei, 214 paláci a věžemi, 167 chrámy, kostely a kaplemi. A všechny od sklepa až po střechnu napěchované Giottem, Botticellim, Ghirlandaiem a dalšími velmistry. A nad všemi trůní v místní Akademii Michelangelův David. Umění, všude kam se podíváš. Kam vkročíš. Dokonce i v nemocnici.

Tváří v tvář veškeré té nádheře dostávají někteří návštěvníci závratě, zrychluje se jim tep. Sužují je návaly paniky a úzkostlivé pocity chaosu, omdlévají a často končí v Santa Maria Nuova.

Foto: Turisté obdivují Rajske dveře od Lorenza Ghibertiho In: [fotobanka Profimedia](#)

„Říkám tomu florentská nemoc,“ vysvětluje Caneschi televizi ARTE. „Nebo hyperkulturamie. Pravidelně se s ní setkáváme především v létě.“ Dodává, že jde o stresovou situaci, jež může vyústit do částečné ztráty časové a prostorové orientace. Lékaři postiženým předepisují psychofarmaka a zklidňují je.

Psychoanalytička Graziella Magheriniová, jeho bývalá kolegyně z kliniky, popsala poprvé už v roce 1989 tzv. Stendhalův syndrom. Prvním postiženým, který o svém strádání nemlčel, se stal Marie Henry Beyle, řečený Stendhal. V lednu 1817 stál v kostele Santa Croce před hrobkami Machiavelliho, Galilea, Michelangela.

Fot: Most Zlatníků (Ponte Vecchio), pohled z okna galerie Uffizi ve Florencii

„Nacházím se v jakési extázi při pomyslení, že jsem ve Florencii a v blízkosti hrobů tolika velikánů. Dostal jsem se do bodu nadšení, v němž se nebeské povznesení, jež poskytuje umění, pojí s pocity vášnivé touhy. Když jsem opouštěl Santa Croce, tlouklo mi srdce, zdroj mého života jako kdyby zčistajasna vyschl a obával jsem se, že omdlím,“ svěřil se papíru.

Rovněž Sigmund Freud ve svém deníku napsal, že se o něho po zážitcích na aténské Akropoli pokoušely mrákoty. „Umění dokáže být zničující,“ poznamenal si.

Pocit, že se stres z touhy vidět co nejvíc přelévá až do závratí, zažil ne jeden, a hlavně ne jedna z účastníků zájezdů do florentských muzeí, galerií a kostelů. „Umění dokáže vynést z našeho podvědomí rozpoložení, o nichž jsme ani netušili, že v nás dřímají,“ podotýká Graziella Magheriniová.

Stendhalův syndrom ohrožuje nejvíc turisty z USA a protestantské zóny severně od Alp. Postihuje především ženy, buď svobodné, nebo rozvedené a ty, které cestují samy.

Fot: Kopie sochy Davida na hlavním florentském náměstí

V knize *Zamilovala jsem se do sochy. Co je to Stendhalův syndrom* profesorka Magheriniová popisuje, jak dokáže na turisty zapůsobit David: „Je to zřejmě nejkrásnější a nejpůsobivější socha na světě. Zjistili jsme, že nemálo návštěvníků Florencie má pocit, že se ocitlo tváří v tvář živému člověku. Jeden německý protestantský teolog musel od sochy odejít, protože cítil, že nemůže v její přítomnosti dýchat.“

Italská Florencie je plná památek, jejichž návštěva může vyústit až v tzv. Stendhalův syndrom.

Co si počít, pokud vás syndrom postihne? „Odpočívat. Mluvit s krajany. A rychle jet domů,“ doporučuje profesorka Magheriniová. Poslední dobou počet případů pozvolna klesá. Mnozí turisté vědí, co je může potkat. V některých hotelech dostávají letáčky s varováním, na co mohou narazit.

ÚKOL

JAG MANDIR - Werner Herzog (1991) – ukázka filmu

Najít na www.youtube.com

Povinně odsledovat prolog André Hellaera + ukázky prezentace indické kultury.

Prostudovat doplňkový text – Co je kultura?

PŘÍKLAD ŘEŠENÍ

André Heller (Videaň 1991)

Indie, nejlidnatější země světa s 1,4 miliardami obyvatel představuje na svém území stovky kultur i jazyků. Otec, panovník Maharána z Udajpuru pro svého syna – prince, připravil jakousi inventuru indického folkloru, než se přežene vlna „macdonaldizace“ a veškerá tradiční kultura zmizí. 18 měsíců André Heller cestoval po Indii, setkal se s mnoha tisíci umělců, tanečníků, mimů, zpěváků, kouzelníků, mágů a hudebníků - vybrali 2 000 umělců, postavili stanové městečko a připravovali program pro prince a hosty prezentující bohatost a pestrost indické kultury – doslova Inventuru indické kultury.

„Kultura je v Indii základní životní potřebou. Jsme velmi bláhoví, když si myslíme a považujeme kulturu za nějaký luxus. Když máme čtyři přítelkyně, osm aut a tučt bytů na Costa Brava – teprve poté si můžeme koupit obraz Picassa, přečíst knihu, vyjít do opery, nebo si pustit Schuberta“, říká André Heller.

V Indii se každé dítě učí číst, psát, jíst a obdělávat půdu. To vše současně s tím, že se učí i tanci a hudbě, že se učí chápat význam každého gesta v pantomimě, i kdy a kde udělat odmlku, pauzu a na jak dlouho.

Jinak – neplatí tu zásada nejdřív jídlo a pak kultura, ale spíš heslo:

Bez kultury nemá smysl, abys dýchal“!